

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Інститут мистецтва
Кафедра естрадної музики

На правах рукопису

Любченко Маргарита Сергіївна

УДК 378.147:780.616.432

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ
СТУДЕНТІВ КЛАСУ ФОРТЕПІАНО В
МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

зі спеціальності 025 «Музичне мистецтво»

Науковий керівник – кандидат
педагогічних наук, доцент
Цюлюпа Н. Л.

Рівне – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ КЛАСУ ФОРТЕПІАНО ЗАКЛАДІВ МИСТЕЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ	
1.1. Фахова підготовка як методична і психолого-педагогічна проблема.....	8
1.2. Структура поетапної фахової підготовки студентів класу фортепіано в закладах мистецького спрямування.....	17
Висновки до розділу I.....	25
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	
2.1. Педагогічні умови розвитку фахової компетентності у студентів класу фортепіано	26
2.2. Основні методи фахової підготовки студентів класу фортепіано в мистецьких закладах освіти.....	34
Висновки до розділу II.....	45
ВИСНОВКИ.....	47
ДОДАТКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58

ВСТУП

Актуальність дослідження. Стрімкий розвиток сучасної освіти спрямовує навчальні заклади на підготовку фахівців, здатних гідно конкурувати на ринку праці, спроможних оперативно реагувати на зміни, які відбуваються в суспільстві, планувати свої дії та самостійно вирішувати поставлені завдання.

Основного значення у вирішенні цього питання набуває фаховий підхід у підготовці висококваліфікованих спеціалістів. Це передбачає суттєве оновлення змісту і завдань діяльності мистецьких закладів: суттєве посилення мотивації до оволодіння знаннями та уміннями, необхідними для майбутньої професії, створення сприятливих умов для активної соціальної дії, розвитку креативності майбутніх педагогів-музикантів.

Головні аспекти фахової підготовки майбутніх професіоналів висвітлені у фундаментальних працях з психології та педагогіки (І. Зязюн, Є. Барбіна, О. Овчарук, та ін.).

У галузі фахової підготовки студентів закладів мистецького спрямування ці питання обґрунтовані у працях О. Олексюк, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Ростовського, О. Щолокової.

Широкий масив теоретичних та методичних матеріалів і публікацій сучасних вчених (О. Бурська, В. Буцяк, Л. Паньків, Н. Цюлюпа та ін.) доводить, що окремі питання методичної та виконавської підготовки знаходяться в полі їхньої уваги.

Вивчення наукових досліджень показали, що важливими складовими фахової підготовки студентів класу фортепіано є набуття спеціальних знань та вмінь, які забезпечують їх конкурентоспроможність на сучасному ринку праці. Разом з тим, аналіз науково-методичної літератури свідчить про існування суперечностей між:

- постійно зростаючими вимогами суспільства до педагога-музиканта і недостатнім рівнем його фахової підготовки;

- методичною і виконавською підготовкою студентів у процесі навчання у закладах мистецького спрямування.

Таким чином, проблеми фахової підготовки студентів закладів мистецької освіти зумовлюють пошук ефективних шляхів її удосконалення.

Актуальність визначеної проблеми, її теоретична і практична значимість для підготовки майбутніх педагогів-музикантів зумовили вибір теми магістерського дослідження «Особливості фахової підготовки студентів класу фортепіано в мистецьких закладах освіти».

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами кафедри. Тема магістерської роботи пов'язана з проблемою удосконалення фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів та удосконаленням методики викладання спеціального інструменту і фахової дисципліни «Методика викладання гри на фортепіано». Магістерське дослідження входить до плану науково-дослідної роботи кафедри естрадної музики Рівненського державного гуманітарного університету і складає частину наукового напрямку «Естрадне мистецтво на теренах України: історія розвитку та перспективи». Тему магістерської роботи затверджено Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету наказ №1 від 30 січня 2020 року.

Об'єкт дослідження – процес навчання гри на фортепіано студентів закладів мистецького спрямування.

Предмет дослідження – педагогічні умови та методологія фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів в процесі навчання гри на фортепіано.

Мета роботи – визначити структуру та етапи фахової підготовки студентів класу фортепіано, обґрунтувати педагогічні умови, розробити методичну модель фахової підготовки студентів закладів мистецького спрямування.

Гіпотеза дослідження – ефективність фахової підготовки студентів класу фортепіано в мистецьких закладах освіти значно підвищиться, якщо

забезпечити такі педагогічні умови:

- систематичний розвиток мотиваційної сфери студентів до оволодіння знаннями;
- стимулювання виконавської діяльності студентів, що забезпечує ефективність реалізації у майбутній професії;
- розвиток діагностичних якостей студентів;
- організація навчального процесу на основі новітньої науково-педагогічної та методичної літератури.

Для досягнення поставленої мети дослідження і перевірки сформульованої гіпотези визначено такі **завдання**:

- на основі аналізу методичної та психолого-педагогічної літератури розкрити сутність і визначити теоретичні засади фахової підготовки студентів класу фортепіано;
- визначити структуру та етапи фахової підготовки студентів-піаністів;
- розробити методичну модель фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів;
- сформулювати педагогічні умови, необхідні для розвитку фахової компетентності студентів у процесі фортепіанної підготовки.

Методологічну та теоретичну основу дослідження становлять фундаментальні праці з психології та педагогіки (І. Зязюн, Є. Барбіна, О. Овчарук, та ін.); праці провідних науковців у сфері теорії та методики музично-педагогічної освіти (О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Ростовський, О. Щолокова); наукові рекомендації в галузі методики фортепіанного навчання (О. Алексєєв, В. Макаров, Г. Нейгауз, С. Савшинський та ін.); наукові публікації з питань формування методичної компетентності (В. Буцяк, Л. Паньків, Н. Цюлюпа та ін.)

Методи дослідження: Для реалізації поставлених завдань використовувався такий комплекс методів: *теоретичні* – аналіз психологічної, педагогічної, навчально-методичної літератури з метою узагальнення теоретичних питань щодо удосконалення фахової підготовки

студентів класу фортепіано; *емпіричні* – педагогічне спостереження, самоспостереження, самооцінка.

База дослідження. Кафедра естрадної музики Інституту мистецтва РДГУ.

Організація дослідження. Дослідження відбувалось у три етапи протягом 2019–2020 років.

Перший етап (2019 рік) характеризується вивченням науково-методичної та психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження. На даному етапі визначена актуальність магістерського дослідження; визначено об'єкт, предмет, гіпотезу, мету, завдання і методи дослідження.

На другому етапі дослідження (2020 рік) було розроблено педагогічну технологію ефективності фахової підготовки студентів класу фортепіано в закладах мистецького спрямування.

На третьому етапі дослідження (2020 рік, заключний етап) проведено редагування і оформлення магістерського дослідження.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів:

уточнено і систематизовано:

- сутність поняття «фахова підготовка», його зміст та структуру; *набули подальшого розвитку:*
- теоретичні положення щодо фахової підготовки студентів класу фортепіано в мистецьких закладах освіти.

Практичне значення одержаних результатів. Значення магістерської роботи визначається її орієнтацією на професійну підготовку студентів класу фортепіано закладів мистецького спрямування в процесі музично-виконавської діяльності. Результати дослідження можуть бути впроваджені у навчально-виховний процес кафедр та відділів фортепіано в мистецьких закладах освіти. Матеріали магістерського дослідження можуть бути використані для написання методичних рекомендацій, науково-методичних публікацій, складання репертуару учнів.

Апробація результатів магістерського дослідження. Положення й

висновки дослідження обговорювалися на щорічній вузівській науково-практичній конференції.

Публікації. За темою магістерського дослідження опубліковано наукову статтю: Цюлюпа Н.Л., Любченко М.С. Методичні засади професійної підготовки студентів класу фортепіано /Н.Л.Цюлюпа, М.С. Любченко // Нова педагогічна думка: науково-методичний журнал. – 2020.- №4 (104).

Структура дослідження. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг дослідження – 64 сторінки, основний зміст роботи викладено на 50 сторінках. Список використаних джерел включає 37 найменування.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ КЛАСУ ФОРТЕПІАНО ЗАКЛАДІВ МИСТЕЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ

1.1. Фахова підготовка як методична і психолого-педагогічна проблема.

Глобальні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, спрямовують навчальні заклади на підготовку фахівців, які б могли вдало конкурувати на ринку праці, які б вміли застосовувати набуті знання та вміння в професійній діяльності.

Багато науковців - дослідників (І. Бех, І. Зязюн, В. Загвязинський, та ін.) відмічають, що новий етап розвитку системи освіти відзначається зміною відношення до особистості майбутнього фахівця та його потенційних можливостей. Відбувається нахил на озброєння цієї особистості готовністю і здатністю до конкурування в сучасних умовах. Таким чином, все більше зростають вимоги до організації фахової підготовки майбутніх фахівців за час їх навчання у спеціалізованих закладах мистецької освіти [12].

Вчені відзначають, що причинами, які викликали кризу традиційної моделі освіти, є такі: на сучасному етапі розвитку інноваційних технологій застарілість інформації відбувається значно швидше, ніж завершується етап навчання. Таким чином, традиційна установка на «відтворення» необхідного запасу знань стає застарілою. Необхідно зазначити, що вивчення базових питань залишається необхідним, але без вміння швидко оновлювати свої знання та уміння студент не може вважатися підготовленим до майбутньої професійної діяльності.

Вчені і педагоги-практики наголошують на тому, що на сучасному ринку праці потрібні не самі по собі знання, а вміння застосовувати ці набуті знання в практичній діяльності. На сучасному етапі не має потреби перевантажувати пам'ять, оскільки існують різноманітні бази даних, якими можна легко користуватися. Дуже важливо тільки навчити учнів користуватися ними. Суспільство вимагає розвитку умінь особистості

реалізувати свій особистий потенціал для вирішення різноманітних соціальних та економічних завдань.. Ступінь фахової компетентності майбутнього фахівця є в подальшому запорукою його успішної реалізації в трудовій діяльності. Розширення змісту та завдань сучасної музично-педагогічної освіти, узгодження її з сучасними вимогами суспільства, спрямовує навчальні заклади на посилення фахової підготовки студентів. Вітчизняні і зарубіжні вчені сходяться на думці, що саме фахова майстерність особистості стає вирішальною умовою успішної реалізації людини в житті та професійній діяльності [3].

Фахова підготовка передбачає внесення змін у структуру навчання: необхідність посилення ролі і значення фахових знань і умінь, необхідність створення умов для дослідницької роботи, для розвитку креативності майбутніх фахівців. Таким чином, розглядаючи особливості фахової підготовки студентів, вважаємо за необхідне визначити сутність понять „фах”, „фахова майстерність”, “професійна майстерність» і “фахова компетентність» і розкрити їх зв'язок з поняттями “професіоналізм» і “кваліфікація».

Термін „*фах та фахова підготовка*” вікіпедія тлумачить як „здобуття кваліфікації за відповідним напрямом підготовки або спеціальності. Фахова підготовка – це цілеспрямований процес навчання наявних (працюючих) і потенційних (наприклад студентів) працівників професійних знань та умінь з метою набуття навичок, необхідних для виконання певних видів робіт. Фахова підготовка обов'язково має включати етап оцінювання”. Основні форми здобуття фахової підготовки:

- навчання у середніх спеціалізованих та вищих навчальних закладах освіти;
- стажування на курсах підвищення кваліфікації;
- удосконалення професійної майстерності на виробництві.

Термін «*майстерність*» вчені та педагоги-практики розуміють як «досконалість», «довершеність», «зрілість», «вправність», вищий щабель

розвитку професійних умінь, досягнутий на основі творчого підходу в умовах постійної професійної діяльності людини.” Розрізняють такі види майстерності майбутнього викладача музичного мистецтва: *професійну* (Л. Арчажнікова, О. Рудницька), *педагогічну* (Є. Барбіна, І. Зязюн,), *виконавську* (Г. Саїк, С. Фейнберг,), *методичну* (О. Олексюк, Н. Цюлюпа).

Майстерність необхідно розглядати, як найвищий рівень педагогічної діяльності (якщо ми характеризуємо якість результату), як вияв творчої активності особистості майбутнього фахівця (якщо характеризуємо психологічний чинник успішної діяльності).

Якщо необхідно усвідомити шляхи формування майстерності, зрозуміти оперативні дії особистості. доцільно сформулювати визначення цієї складової так: *майстерність* – це „ комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. До таких важливих властивостей належать гуманістична спрямованість діяльності викладача, його професійна компетентність, педагогічні здібності і педагогічна техніка; педагогічна майстерність у структурі особистості – система, здатна до самоорганізації, утворюючим фактором якої є гуманістична спрямованість”.

Звернемось до розгляду сутності таких понять як «професія», «професійність» та «професіоналізм».

У розмаїтті діяльності людини особливе місце займає професійна фахова діяльність. Дефініція «професія» визначається як „рід занять, трудової діяльності, що вимагає певних знань і навичок та є для когось джерелом існування; фах, спеціальність, ремесло, кваліфікація, вона потребує певної підготовки і є зазвичай джерелом існування, відображає стійкий розподіл праці за основними напрямками виробництва, службової діяльності” [1, с. 124].

Вчена-педагог Е. Барбіна визначає термін « професія» –„ як готовність до виконання соціально-доцільної діяльності, що змінює соціальний світ людини та максимально мобілізує потенціал кожної людини для вирішення

складних проблем, адекватної реакції на зміни в суспільстві й особистісному житті” [9, с.120].

Таким чином, професія – „це рід діяльності, занять людини, що володіє комплексом спеціальних знань і практичних навичок, придбаних в результаті поглибленої загальної і спеціальної підготовки та досвіду роботи”.

Поняття «професія» тісно пов’язане з таким поняттям, як «професійність», яке визначається умінням особистості постійно підтримувати на високому рівні свої знання, уміння та навички.

Професійність характеризується наявністю таких якостей, як професійного покликання, глибокої мотивації до виконання професійних обов’язків, мотивації до оволодіння знаннями та професійними уміннями, професійної майстерності, критичної та об’єктивної оцінки своєї діяльності. здатності все життя вчитися та досягати самореалізації, здатності відчувати професійну гордість за результати своєї праці.

Тотожними до «професійності» є поняття «компетенція» та «компетентність».

Постійний стійкий інтерес до цієї проблеми, дозволив обґрунтувати поняття «компетенція» як „здатність індивіда успішно вирішувати власні і соціальні потреби, розробляти і виконувати поставлені завдання. Вчені зазначають, що кожна компетентність побудована на поєднанні відповідних пізнавальних ставлень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань і умінь, тобто всього того, що можна мобілізувати для активної дії” [3]. Таким чином, зробимо висновок про те, що компетенція – це „інтегративна цілісність знань, умінь і навичок, які забезпечують професійну діяльність; це здатність людини реалізувати на практиці свою компетентність”.

Компетентнісна дефініція у сфері освіти – це перспективні інновації, які протиставлять несучасним архаїчним поглядам. Компетентний підхід виступає в якості опонента радянській педагогічній тріаді “знання – вміння – навички”. Водночас науковець-дослідник В. Андрєєв підкреслює, що

„компетентнісна модель освіченості може існувати і розвиватися тільки у відкритому, демократичному суспільстві, в якому продуктом процесів соціалізації, навчання, загальної і професійної підготовки до виконання життєвих функцій стає відповідальна індивідуальність, яка готова до здійснення вільного гуманістично-орієнтованого вибору” [3].

Величезну зацікавленість у науковій літературі викликає і споріднена дефініція – *компетентність*. Вчені (Н. Бібік, О. Овчарук,) розглядають компетентність у певній галузі, як поєднання відповідних знань і здібностей, що дозволяє людині обґрунтовано судити про цю сферу та ефективно діяти в ній. Розгляд цього поняття у різних науковців принципово не відрізняється, проте вони виділяють різні аспекти цього поняття.

В більшості наукових досліджень дефініція «компетентність» розглядається як „оцінна категорія, котра характеризує людину як суб’єкта професійної діяльності, її здатність успішно виконувати свої повноваження. Це поняття пов’язане насамперед з діяльністю, із здатністю виконувати певні професійні дії, в основі яких лежать необхідні знання та вміння”. Тому науковці вважають, що компетентність є складовою професіоналізму, адже саме компетентність поєднує знання та здатність застосовувати їх у професійній діяльності. Знання стають не тільки нормою, а й усвідомлюються фахівцями. Бути компетентним у професійній діяльності означає постійно збагачувати свої знання, критично мислити, обґрунтовано висловлювати свою думку, захищати власну позицію [3].

Фахова компетентність є джерелом таких якостей як ініціатива та співдружність, здатність працювати в колективі, комунікативність та вміння вчитися, вміння критично оцінювати свої дії, логічно мислити, систематизувати та застосовувати інформацію. Фахова компетентність включає не тільки професійні знання, навички й досвід у певній спеціальності, а й ставлення до справи, здатність застосовувати набуті знання та вміння в трудовій діяльності, а також особистісні якості. Фахова компетентність - це реальна здатність добитися мети або результату, тоді як

кваліфікація є лише потенційною здатністю виконувати завдання певної професійної діяльності [28].

Аналіз наукової літератури з питань дослідження свідчить про те, що це поняття необхідно розглядати в поєднанні з певною галуззю діяльності, з конкретною професійною діяльністю. Зауважимо, що освіта відноситься до соціокультурної сфери. Таким чином, саме в ній найчастіше вживається поняття «компетентність».

Існує багато наукових розробок з даної проблеми, серед яких виділяються різноманітні трактування поняття компетентності педагога, її змісту, структури, видів. Фаховий розвиток майбутнього викладача розглядається через поняття «професійна» або «професійно-педагогічна», або «професійно-виконавська компетентність». Вище названі поняття означають сукупність професійних вимог до фахівця і розглядаються поруч з такими термінами як «професійна готовність», «професіоналізм».

Кваліфікація обумовлена вміннями здійснювати ті або інші операції матеріального характеру

Разом з тим дослідники наголошують на тому, що компетентність педагога неможливо розглядати як єдність лише конкретних знань, умінь і навичок, хоча вони і є ключовими категоріями, важливими складовими цього поняття. Зрозуміло, що набуття фахівцем достатнього рівня теоретичних знань, сформованих умінь та практичного досвіду в цілому не зумовлюють успішної професійної діяльності фахівця. Тому поняття «компетентність» в діяльності педагога необхідно трактувати більш широко, ніж поняття «кваліфікація».

„Відмінність між кваліфікованим і компетентним фахівцем полягає в тому, що останній не тільки має певний рівень знань, умінь і навичок, певний рівень професійної підготовки (кваліфікації) відповідно до своєї спеціальності, а й здатний реалізувати їх у роботі”. Компетентність передбачає наявність у фахівця величезної мотивації до якісного виконання своїх професійних обов’язків. Необхідно зазначити, що компетентний

фахівець має певний творчий потенціал саморозвитку, володіє креативним мисленням та вмінням регенерувати творчі ідеї.

Таким чином, саме професійність педагога-музиканта, що досягається головним чином спеціальною академічною підготовкою, відрізняє професійну педагогічну діяльність від непрофесійної, так званої «аматорської», якою широко і досить успішно займаються на основі емпіричних знань та власного досвіду без спеціальної підготовки і систематизованих знань. З огляду на це, значний інтерес науковців-дослідників до проблеми педагогічної компетентності як важливої складової професійно педагогічної діяльності є цілком закономірним.

У багатьох наукових дослідженнях поєднують поняття компетентності з діяльністю, із здатністю виконувати професійні дії, в основі яких є знання та вміння. Науковці характеризують професіоналізм як певну якість, яка свідчить про високий рівень володіння професійними знаннями та вміннями, необхідними для виконання професійних обов'язків, про теоретичну і практичну підготовку, що гарантує ефективну трудову діяльність. За визначенням А. Маркова «...під професіоналізмом слід розуміти сукупність психофізіологічних, психічних і особистісних змін, які відбуваються в людині під час оволодіння і довгого виконання діяльності, що забезпечує якісно новий, більш ефективний рівень рішення складних професійних завдань у особливих умовах» [51, с 7-8].

В наукових дослідженнях В. Орлова професіоналізм розглядається як набути в ході навчальної і практичної діяльності здібність до компетентного виконання забезпечених оплатою функціональних обов'язків; рівень майстерності спеціаліста і професійного розвитку особистості фахівця; результат професійної підготовки і професійного становлення Тому він вважає, що «компетентність» є однією із складових професіоналізму [37].

Отже, на наш погляд, поняття «*професійна майстерність*» слід розглядати, як сукупність знань та вмінь, що визначають результативність праці, здатність до реалізації поставлених завдань, здатність та готовність до

здійснення професійної діяльності.

Професійна майстерність більшою мірою залежить від особистих якостей, а також від набутих знань й умінь.

До елементів професійної майстерності належать:

1. Гуманістична сторона професійної діяльності. Ї характеризується вона прагненням до виховання найвищих духовних цінностей, моральних норм поведінки.

2. Професійна компетентність, професіоналізм. Передбачають наявність глибоких професійних знань, умінь та навичок, здатність до постійного саморозвитку.

3. Професійна техніка (мистецтво, майстерність, уміння).

В процесі професійної діяльності приходять професійна зрілість й майстерність, які характеризуються набуттям мотивацій і цілей, здатністю критично оцінювати свою трудову діяльність.

Необхідно розглянути і споріднені поняття „фах”, „фахова підготовка”, „фахівець”.

Ці поняття характеризуються наявністю фундаментальних знань, особистісних якостей, вмінням і бажанням застосовувати набуті знання в конкретній ситуації, вмінням креативно та творчо мислити, вмінням постійно вдосконалювати і розвивати свій особистий тезаурус.

Таким чином, можемо зробити висновок про, що без високого рівня фахової підготовки та професійної майстерності стає неможливою професійна діяльність особистості. Таким чином, кожен фахівець повинен постійно прагнути до саморозвитку та самоудосконалюватися на своєму шляху до професійної майстерності.

Гарний фахівець ніколи не може бути задоволений рівнем свого професійного розвитку. Якщо це стається, то він "помирає" як фахівець.

З огляду на все вищесказане, можна зробити наступний висновок. Фахова підготовка та професійна майстерність педагога-музиканта повинна спрямовуватись на формування сукупності спеціальних знань та умінь;

сукупність особистісних якостей і властивостей; єдність теоретичної та практичної готовності до виконавської діяльності; здатність акумулювати різноманітні ідеї; здатність креативно мислити; нестандартно вирішувати поставлені завдання.

Особливості фахової підготовки майбутнього педагога-музиканта ми розглянемо у наступному параграфі, спираючись на аналіз його музично-педагогічної діяльності в системі загальної та спеціалізованої музичної освіти.

1.2. Структура поетапної фахової підготовки студентів класу фортепіано в закладах мистецького спрямування

Педагогічний та життєвий досвід показує, що немає іншої такої сфери людської діяльності, окрім педагогічної де б, на результаті праці так позначалися особистісні якості працівника, його світогляд, переконання, витримка, самовідданість своїй професії.

Професія педагога-музиканта потребує реалізації безлічі вмінь та знань. Так, сучасний педагог-науковець Г. Падалка зазначає: “Із усієї безлічі практичних дій педагога опорними є уміння керувати різноманітними формами художньо-творчої діяльності учнів [39, с.22].

Виконання музичного твору передбачає аналіз художньої інформації та пізнання авторської думки, власну інтерпретацію на основі фундаментальних знань та виконавських умінь. На переконання Л. Виготського, музично-виконавська діяльність є джерелом позитивних емоцій та переживань, натхнення та любові.

Ми усвідомлюємо, що професійні якості майбутнього педагога-музиканта розвиваються і вдосконалюються в процесі індивідуальних занять у класах спеціальних дисциплін (спецінструменту, загального фортепіано, ансамблю, концертмейстерського класу, камерного ансамблю). Тому ми маємо право стверджувати, що саме при індивідуальному навчанні можуть бути створені умови для розвитку всіх необхідних професійних якостей майбутнього фахівця. Разом з тим, проблема його комплексної фахової підготовки не може бути розв’язана лише на індивідуальних заняттях. Не варто недооцінювати заняття з дисциплін сольфеджіо, гармонії, аналізу музичних творів, історії музики, історії світової культури та ін.

Зауважимо, що можливості індивідуальних занять при підготовці педагогів-музикантів нерідко реалізуються далеко не в повній мірі. Питання розвитку емоційності, артистизму, художнього смаку, розширення музичного і загального тезаурусу, і культури студентів – все це іноді залишається поза увагою викладачів спеціальних дисциплін.

Для організації фахової підготовки студентів класу фортепіано закладів мистецького спрямування, важливого значення набуває розуміння того, що даний феномен характеризується інтегративністю, об'єднуючи такі поняття як „професіоналізм”, „кваліфікація”, „здібності”, „фах” та ін. Якщо розглядати фахову підготовку у межах музично-педагогічної освіти, то можна говорити про знання, уміння і навички, музичні здібності, вільне володіння музичним інструментом, наявність певних естетичних цінностей і творчих задатків, тобто про готовність фахівця виконувати музично-педагогічну діяльність.

Аналіз наукових досліджень з питань фахової підготовки студентів мистецьких навчальних закладів говорить про неабияку зацікавленість науковців. Так, вищезначена проблематика знаходиться в площині наукового пошуку Л Арчажнікової, О. Олексюк, В. Орлова, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, О. Щолокової. Ці педагоги-науковці пропонують свої прогресивні моделі організації фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів в процесі інструментального навчання.

Уточнення положень в галузі музично-інструментального навчання відбувається за рахунок нових підходів до фахової підготовки спеціалістів, які розробляються у дослідженнях В. Буцяк, Є. Куришева, А.Михаськової, Н.Цюлюпи та ін. У дослідженнях цих авторів зазначається, що розвиток фахівця відбувається не тільки у процесі набуття певних знань, а перш за все в індивідуальній музично-виконавській діяльності, адже під час музикування студенти отримують багато специфічних знань, необхідних для майбутньої професійної діяльності. Необхідною умовою на шляху формування професіоналізму майбутнього фахівця стає оволодіння музичним інструментом і відповідним музичним репертуаром. Чим досконалішим воно буде, тим більш ґрунтовнішим в подальшому буде вплив на учня.

Отже, важливим механізмом розвитку фахових знань стає залучення студентів у активну музично-виконавську діяльність, яка поєднує три основних види: осмислення, інтерпретацію та виконання. Усвідомлення

цього постулату дозволяє розглядати виконавську діяльність могутнім механізмом, який впливає на становлення студента як майбутнього фахівця.

Для розуміння структури поетапної фахової підготовки пропонуємо розглянути загальну структуру знань та умінь.

Під структурою науковці розуміють спосіб зв'язку між складовими якогось явища, його внутрішню організацію. Педагогіка виділяє такі загальні структурні елементи умінь: навички, операції та дії, послідовність їх виконання [33].

Науковці визначають навичку як дію, яка формується шляхом повторення. Навички є елементами свідомої діяльності, які виконуються повністю автоматично. Необхідною умовою формування будь-якої навички є наявність знань.

Знання та дія взаємопов'язані. Знання підносять діяльність людини на більш вищий рівень усвідомленості, підвищують упевненість людини в правильності її виконання. Люба діяльність неможлива без знань.

До структури фахової підготовки слід віднести систему знань і умінь.

Когнітивні знання - це знання в галузі музичного мистецтва, які отримують студенти в процесі інструментально-виконавської діяльності. Це в першу чергу теоретичні та історичні питання, а також проблеми сучасного музикознавства. Також до фахових відносяться знання про засоби виконавської діяльності. Ці знання є необхідними для інтерпретації та виконання музичних творів.

Цікавою є думка В. Макарова. Він вважає, що музичний твір у виконавському процесі має дві сторони – форму та зміст. Під формою автор розуміє процес реального фізичного звучання, а під змістом – інформацію, яку несе це звучання. Виконання він характеризує як художню співтворчість змісту і форми, таким чином включаючи в себе і конкретизацію і інтерпретацію [32].

Важливим елементом фахової підготовки студентів стають знання про структуру та розвиток музичних здібностей, а також важливі питання, якими

методами розвивати музичні здібності учнів в процесі навчання гри на фортепіано. Науковці-педагоги поділяють музичні здібності на художні (емоційність, артистизм), технічні (артикуляція, віртуозність, технічні можливості), естетичні (туше, тембральна забарвленість звуку).

По якісним характеристикам музичні здібності розподіляють на опорні, провідні та допоміжні. До провідних відносять розвинуту образну сферу і сенсомоторні якості ігрового апарату. Провідними також є художньо-образне мислення та творча уява.

Н. Цюлюпа в своїх наукових дослідженнях з питань формування методичної компетентності, стверджує, що „систематичне і послідовне залучення студентів до уявної діяльності, розвиток їх музичного мислення дозволяє спрямувати інструментальне навчання не тільки на виконавську, а й на методичну діяльність” [61].

Залучення студентів до цих видів діяльності дозволяє сформувати елементи когнітивно-інформаційних знань, які є вкрай необхідними для формування фахової компетентності.

Розглянемо ще один із структурних елементів фахової підготовки майбутнього педагога-музиканта. Це *уміння*. Сучасні науковці розглядають уміння як засвоєний особистістю спосіб виконання дій, який забезпечує їх ефективне використання відповідно до поставленої мети. Дії і навички складають основу для розвитку умінь. Таким чином, уміння є утворенням більш високого порядку ніж навичка.

Необхідно зазначити, що сучасні педагоги-науковці розглядають поняття “уміння” як власний виконавський (в нашому випадку піаністичний) досвід і як можливість передати набуті уміння, навички і знання своїм учням.

Розглянемо основні уміння, які є необхідними для розвитку фахової майстерності студентів класу фортепіано закладів мистецького спрямування.

До провідних фахових умінь, в першу чергу належить якісне володіння музичним інструментом і, зокрема виконавською технікою. Ще однією необхідною професійною якістю музиканта є уміння включати механізм

асоціацій, здійснювати аналіз музичного твору, уміння інтерпретувати композиторський задум. Розкриваючи зміст музичного твору, аналізуючи будову та форму твору, закономірності певного музичного стилю, педагог вчить учня адекватно інтерпретувати музичний твір. Педагоги-науковці наголошують на тому, що завдання якісної інтерпретації музичних творів вимагають від виконавця вміння читати музичний текст, знати закони побудови творів, орієнтуватися у багатстві стилів, постійно удосконалювати свої технічні можливості.

Особливе значення набуває і проблема розвитку музичного мислення, відчуття інтонації, розвиток емоційної сфери, образних асоціацій.

До спеціальних умінь слід віднести натхнення, емоцію, волю, увагу, музикальність, музичний слух і пам'ять, ритм, уявлення та ін.

Формуванню цих важливих фахових умінь сприятиме мовне пояснення педагога, яке належить до *вербальних умінь*. Гарне володіння викладачем словом є вкрай необхідним умінням в реалізації педагогічної діяльності. Вербальні уміння дозволяють викладачу донести до учня свої знання та навчити його мислити. Викладач, який вільно володіє мовою, спроможний створити на занятті творчу атмосферу, допомогти учневі знайти шлях до пізнання музичних явищ. Уміння викладача спонукати, переконувати, заперечувати, заохочувати - є вкрай необхідними елементами вербальних комунікативних умінь.

Важливим умінням для майбутнього фахівця є вміння здійснювати педагогічну діагностику. Багато науковців (Б. Асаф'єв, Б. Теплов, Б. Яворський та ін.) займаючись проблемами формування в майбутніх фахівців вміння здійснювати педагогічну діагностику, розглядали ці уміння як один із важливих елементів спеціальних музичних здібностей.

Одним із важливих елементів фахової підготовки є розвиток умінь якісно оцінювати музично-виконавську діяльність учнів. Надзвичайна складність цієї проблеми обумовлюється рядом особливостей музичної педагогіки, адже необхідно враховувати творчий характер виконавства,

індивідуальні інтерпретації виконавців, особливості емоційної сфери виконавця тощо. Кожному викладачу необхідно навчитись здійснювати аналіз та оцінку рівня здобутих учнем знань та умінь, рівень вихованості та розвитку. Тобто, необхідно приділяти особливу увагу помилкам у виконавській діяльності, їх аналізу, причинам виникнення та шляхам подолання.

Таким чином, формування умінь і навичок у сфері виконавської піаністичної діяльності, вміння організувати процес навчання, є важливою складовою професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта.

Робота над музичними творами та їх концертні виконання сприяє розвитку емоційної сфери виконавця, розвиває його художні смаки, формує систему ціннісних орієнтацій. З огляду на це, ми вважаємо *емоційно-чуттєвий компонент*, сутністю якого є звернення до емоційної сфери студентів, формування їх музично-естетичної свідомості та ціннісних орієнтацій, важливою складовою фахової компетентності майбутнього фахівця.

Зауважимо, що виконавська діяльність піаніста може мати різну спрямованість – виступи у ролі солістів, концертмейстерів, ансамблістів. Це вимагає постійних занять за фортепіано, вивчення різноманітного репертуару. Це розширює музичний тезаурус, формує і удосконалює художній смак, розвиває виконавця як особистість. Безперечно до творчої роботи відноситься й виконавське опанування педагогічним репертуаром, удосконалення вміння читати з листа, ескізно знайомитись з новими музичними творами. Отже, активне залучення студентів до різноманітних форм творчої роботи, стимулює розвиток емоційної сфери та музично-естетичної свідомості, що є важливою складовою фахової підготовки студентів класу фортепіано закладів мистецького спрямування.

Необхідно сказати і про важливість розвитку креативності майбутніх викладачів-музикантів, оскільки педагогічна діяльність є не стереотипним, а творчим процесом. Діяльність педагога передбачає постійну корекцію, зміну

роботи, пристосування до різноманітних умов, застосування педагогічної імпровізації в різних випадках професійної діяльності. Адже, кожен учень – це індивідуальність, це характер, звички, різний рівень розвитку. І завдання викладача знайти підхід до кожного з них, обрати свій шлях в подоланні формалізму у спілкуванні, знаходженні нових засобів виховання і навчання, які будуть найбільше підходити до конкретного випадку.

До іншого виду творчої діяльності відноситься методична робота. Зміст і форми її також надзвичайно різноманітні. Найбільш розповсюдженими є вивчення спеціальної методичної літератури, підбір педагогічного репертуару для учнів і його анотування, обробки і перекладання, а також створення інструктивного музичного матеріалу, методичних рекомендацій і вказівок, щодо покращення результатів навчання. Саме методична робота є фундаментом майбутньої професійної діяльності.

Зміни в організації музично-педагогічної освіти, перехід на двоступеневе навчання: бакалавр та магістр, передбачає послідовність та узгодженість у формуванні методичних знань та умінь, адже студенти-бакалаври отримують кваліфікацію „Викладач”, а студенти магістерського рівня - „Викладач музичного інструменту у вищому навчальному закладі”.

Як стверджує Н. Цюлюпа, формування методичної компетентності майбутніх педагогів-музикантів є невід’ємним та важливим елементом у фаховій підготовці. Вже з перших років навчання, студенти повинні отримувати методичні знання та уміння, вкрай необхідні для подальшої професійної діяльності. Обов’язковою умовою набуття спеціалістом професійної компетентності є уміння до постійного і наполегливого навчання та саморозвитку [61].

Ще одним важливим, на наш погляд, видом творчої діяльності є залучення майбутніх педагогів-музикантів до практичної педагогічної роботи. До цих видів роботи відносимо педагогічну, асистентську (за фахом) практики. Під час проходження цих практик, студенти мають змогу в умовах реального навчання, реалізувати набуті знання та вміння, випробувати

професію викладача, набути більших мотивацій та досвіду для подальшої професійної діяльності.

Таким чином, ми стверджуємо про необхідність залучати студентів до всіх видів творчої діяльності, оскільки вони у сукупності дозволяють найбільш ефективно застосовувати набуті знання, уміння та навички, особисті якості та переконання в подальшій професійній діяльності.

З огляду на все вищесказане, ми розглядаємо фахову підготовку студентів класу фортепіано в мистецьких закладах освіти у сукупності взаємопов'язаних компонентів, необхідних для якісного здійснення професійної діяльності.

Висновки до першого розділу

Узагальнюючи матеріали першого розділу магістерського дослідження, можна зробити наступні висновки.

Глобальні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, спрямовують навчальні заклади на підготовку фахівців, які б могли вдало конкурувати на ринку праці, які б вміли застосовувати набуті знання та вміння в професійній діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури надав можливість визначити сутність основної дефініції дослідження «фахова підготовка». Ми інтерпретуємо це поняття як **„готовність та здатність людини професійно виконувати завдання у відповідності до сучасних вимог”**.

У дослідженні з'ясовано, що рівень фахової компетентності має індивідуальний характер і впливає на успішність життєвого шляху та професійної діяльності кожної особистості. Водночас, вирішення проблеми поглиблення фахової підготовки стає важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності на сучасному ринку праці.

Фахова підготовка розглядається як система, в якій **внутрішні та особисті якості людини стають джерелом ефективної професійної діяльності. Фахова підготовка представляє систему знань, умінь і практичного виконавського досвіду, а також розвинутого загального та музичного тезаурусу, спрямованих на успішну реалізацію професійної діяльності, здатності до саморозвитку та самовдосконалення особистості.**

У першому розділі магістерського дослідження наголошується на тому, що фахова підготовка студентів класу фортепіано в мистецьких закладах освіти повинна починатися з перших років навчання. Вона об'єднує різноманітні форми і методи, і є фундаментом для успішної подальшої професійної діяльності.

РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ТА ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

2.1. Педагогічні умови розвитку фахової компетентності у студентів класу фортепіано.

Розвиток фахової майстерності майбутнього педагога-музиканта є досить складним і довгим процесом, результативність якого залежить від педагогічних принципів і створення певних педагогічних умов .

Враховуючи постійно зростаючі вимоги сучасного суспільства до професійної діяльності педагога-музиканта, дуже важливо організувати його фахову підготовку на основі формування високо освічених, ерудованих музикантів, які володіють достатньою виконавською майстерністю. Адже наявність цих якостей у викладача є запорукою розширення кругозору учнів, вихованню їх моральних якостей, формуванню їх свідомості та внутрішнього світу.

На основі аналізу наукових праць, можна стверджувати, що на розвиток особистості впливають як зовнішні, так і внутрішні умови діяльності. Шляхи розвитку цих факторів залежать від життєвого досвіду особистості, внутрішньої мотивації та розвинених особистісних якостей. Таким чином, особливості розвитку фахової майстерності педагога-музиканта залежить не тільки від зовнішніх умов, а й внутрішніх – особистісних мотивацій та якостей майбутніх фахівців. Отже, вкрай важливим є розвиток мотиваційної сфери у студентів та внутрішніх установок на отримання знань та формування умінь.

Спираючись на результати наукових пошуків, ми визначаємо три основні види робіт, які є фундаментом для організації фахової підготовки студентів . До них відносимо індивідуальну, лекційну та семінарську, та самостійну роботу.

Індивідуальна робота є основним видом музично-виконавської діяльності студентів, адже саме вона зумовлює цілісний розвиток виконавської техніки і впливає на результат інших видів робіт. Індивідуальна робота містить різні форми, а саме: навчально- виконавську, концертну діяльність і написання науково-методичних статей, дипломних та магістерських робіт.

Цей вид роботи вимагає розвитку волі, уваги, самовідданості, глибокої мотивації і сприяє формуванню виконавської майстерності, естетичного смаку, вмінь аналізувати та інтерпретувати музичні твори.

Отже, індивідуальна робота потребує глибокої мотивації, систематичності, наполегливості, волі та інших якостей. Таким чином, ми маємо підстави стверджувати, що майбутнім педагогам-піаністам недостатньо мати лише певні професійні знання та уміння, набагато важливішим є рівень розвитку творчого мислення, емоційної та інтелектуальної сфер, розвиток креативності та загального та музичного тезаурусу.

Лекційна та семінарська робота спрямовується на глибшу підготовку студентів з питань методики та музично-педагогічної діяльності, історії розвитку фортепіанного виконавства. Ця робота сприяє поглибленню фахових знань, формуванню мотивацій до майбутньої професії. В процесі цього виду роботи, майбутні фахівці набувають умінь класифікувати та систематизувати, а також узагальнювати матеріали, робити висновки. Сприяє цьому анотування і конспектування, робота з першоджерелами, написання статей і рефератів, дипломних і магістерських досліджень, вивчення основних посібників з методики навчання гри на фортепіано. Дослідницький досвід, набутий в процесі навчання, стає в пригоді в майбутній педагогічній діяльності, задля написання методичних рекомендацій, підбору учнівського виконавського репертуару тощо.

Самостійна робота студентів класу фортепіано є надзвичайно важливим елементом фахової підготовки. В процесі реалізації цього виду

роботи, студенти навчаються самостійно вирішувати педагогічні та виконавські завдання, мобілізують волю і мотивації, навчаються застосовувати набуті знання і вміння в практичній діяльності.

Самостійна робота охоплює різні форми і види навчальних і творчих завдань. Це, в першу чергу, навчально-виконавська діяльність, яка є основою фахової підготовки студентів. Адже саме оволодіння музичним інструментом вимагає наполегливої і систематичної самостійної роботи.

Одним з важливих факторів успішного оволодіння майбутньою професією, є використання в процесі навчання творчих видів і форм діяльності. Таких як: аналіз основних посібників з методики, статей, підручників, записів видатних виконавців-піаністів і їх порівняння; застосування рольових ігор в процесі практичних занять; збір матеріалу і написання дипломних та магістерських робіт; професійна та асистентська практики.

Під час проходження асистентської (за фахом) практики студенти мають можливість проявити себе в якості викладача, випробувати на практиці свої моделі занять, застосувати набуті знання та уміння в практичній діяльності. Ця робота носить цілком самостійний характер, вплив викладача є абсолютно опосередкованим і мінімальним.

Підсумовуючи вищесказане, ми робимо висновок про те, що процес фахової підготовки студентів класу фортепіано в закладах мистецької освіти повинен ґрунтуватися на принципах систематичного і комплексного оволодіння навчальним матеріалом, єдності теоретичних знань і практичного виконавського досвіду, творчої самореалізації майбутніх фахівців, розвитку креативності і педагогічної майстерності.

Беручи до уваги визначені нами принципи, можемо обґрунтувати педагогічні умови фахової підготовки студентів класу фортепіано в закладах мистецької освіти, які складуть основу фахової підготовки. Це :

- систематичний розвиток мотиваційної сфери студентів до оволодіння знаннями:

- стимулювання виконавської діяльності студентів, що забезпечує ефективність реалізації у майбутній професії;
- розвиток діагностичних якостей студентів;
- організація навчального процесу на основі новітньої науково-педагогічної та методичної літератури.

Поговоримо більш детально про ці педагогічні умови.

З метою спрямованості фортепіанної підготовки на високий професійний рівень, ми визначили першу педагогічну умову фахової підготовки студентів класу фортепіано в мистецьких закладах освіти – це **систематичний розвиток мотиваційної сфери студентів до оволодіння знаннями.**

Сутність цієї педагогічної умови полягає в формуванні зацікавленості майбутньою професією та стимулюванні здобуття фахових знань та виконавських умінь, розвитку систематичності та послідовності в навчанні.

Мотивації здобуття знань та умінь - це комплекс складових (ідеали, цілі, емоції, потреби, прагнення), які постійно змінюються і оновлюються. У спеціальній літературі мотиви поділяють на „сміслоутворювальні”, які спонукають до дії, і водночас надають цій дії особистісного сенсу та мотиви-стимули, які діють як спонукальні засоби. Отже, в структурі діяльності мотив може виконувати дію „сміслоутворення”, спонукаючи до дії та функцію стимулювання.

Науковці розглядають мотиваційну сферу особистості, як комплекс мотивів, які є механізмом всієї навчально-виконавської діяльності студентів. До цього комплексу входять і прагнення самоствердитись, бути найкращим серед інших; прагнення отримати кращі знання з метою їх подальшої реалізації в професійній діяльності; прагнення оволодіння музичним інструментом; прагнення реалізувати свої бажання та мрії.

Реалізація цієї педагогічної умови спонукає до вивчення нових музичних творів, поглиблення власних знань, саморозвитку, активізації самостійної роботи. Якщо мотивом навчання студентів стає підготовка до

майбутньої професії, то величезного значення набуває отримання комплексу фахових знань та умінь з метою реалізації їх в подальшій педагогічній діяльності. Отже, гра на фортепіано, вивчення і ознайомлення студентів з більшою кількістю музичних творів, ознайомлення з різноманітними методиками навчання гри створює необхідне підґрунтя для оволодіння майбутньою професією.

Розвиток фахової компетентності в повній мірі відбувається в результаті набуття та збагачення музично-виконавського досвіду, коли діє шлях від знань та умінь нижчого рівня до знань та умінь більш вищого рівня. З огляду на це постає питання, яким чином організувати навчальний процес студентів і наповнити його сенсом. Активність особистості напряду залежить від того, яке місце займає виконавська діяльність в його свідомості. Якщо мотивом цієї діяльності стає прагнення досягти підґрунтя для майбутньої професії, то величезного значення набувають отримання студентами фахових їх реалізації в педагогічній діяльності.

Наступна педагогічна умова – стимулювання виконавської діяльності студентів, що забезпечує ефективність реалізації у майбутній професії.

У наукових працях О. Олексюк, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Ростовського, О. Щолокової та ін. постійно наголошується на тому, що виконавська діяльність педагога-музиканта за змістом, формами є специфічною. Наряду з основними завданнями музично-виконавського мистецтва (пізнавальні, гедоністичні, естетичні) виконавська діяльність має деякі особливості її протікання в навчальному процесі. Отже, головного значення для професійної діяльності педагога-музиканта є визначення і оволодіння методами і прийомами ефективного педагогічного впливу на учнів.

Навчально - виконавська діяльність може бути представлена у різних формах (технічні заліки, академічні концерти, звітні концерти класу та кафедри, участь у тематичних концертах, профорієнтаційних та концертах-

лекціях тощо). Все більшого розвитку зазнають різноманітні конкурси та фестивалі. Кожна з визначених форм виконавської діяльності вимагає різних підходів до організації навчального процесу, вирішення різних завдань. Оскільки умовою успішної реалізації цих виконавських форм є адекватне володіння музичним інструментом, то важливим стає залучення студентів до активної виконавської діяльності, постійний і наполегливий розвиток фахових знань та умінь.

В процесі навчання студенти повинні усвідомлювати важливість для своєї майбутньої професії саме виконавських умінь, а усвідомлення цієї важливості сприяє їх більш вільному опануванню.

Третя педагогічна умова – **розвиток діагностичних якостей студентів.**

Діагностичне оцінювання є важливим чинником фахової підготовки, що забезпечує в подальшому ефективну професійну діяльність, зміст якої полягає в умінні не тільки виявляти недоліки і проблеми виконання, а й знаходити шляхи і методи їх подолання.

Існуючі методики навчання гри на фортепіано приділяють багато уваги розвитку когнітивних знань щодо роботи над музичними творами та розвитку виконавських умінь та навичок. Але вони майже не акцентують увагу на формуванні умінь діагностичного оцінювання виконавської діяльності учнів. Сучасні педагоги-методисти розглядають і пояснюють ті дії, які необхідні для вдалого виконання учнем музичного твору, і майже не пояснюють тих помилок, які призводять до негативного результату. Тому, вважаємо за необхідне, під час опанування навчального курсу з „Методики навчання гри на фортепіано” та проходження професійної та асистентської практики звернути увагу на оволодіння цими вміннями, адже майбутньому педагогу-музиканту необхідно вміти дозувати міру свого впливу на учня, враховувати різні вікові та психологічні особливості, вміти аналізувати причини його помилок і знаходити шляхи їх подолання. Отже, можемо зробити висновок про те, що вміння студентами діагностувати свою та

учнівську виконавську діяльність є необхідною музично-педагогічною та музично-виконавською якістю, формування якої повинно завжди бути в пріоритеті. Розвиток діагностичних умінь буде більш ефективним, якщо студент готує себе до подальшої педагогічної діяльності.

Остання педагогічна умова - **Організація навчального процесу на основі новітньої науково-педагогічної та методичної літератури.**

Зауважимо, що в системі фахової підготовки майбутніх педагогів-музикантів методичні знання займали досить обмежене місце. Курс з дисципліни „Методика викладання гри на фортепіано” вивчався в умовах бакалаврату. Водночас знання методики є вкрай необхідними для оволодіння майбутньою професією педагога-музиканта. Вони надають можливість виховувати в своїх учнях розуміння і любов до музики, розширювати загальний і музичний світогляд учня, виховувати його естетичні смаки та моральні якості, формувати його виконавські уміння. Враховуючи це, ми наголошуємо на думці, що оволодіння методичними знаннями повинно відбуватися вже з перших років навчання і саме на індивідуальних заняттях з дисциплін „Спеціальний інструмент”, „Концертмейстерський клас”, „Камерний ансамбль”, „Фортепіанний дует”. При вивченні студентами музичних творів композиторів різних епох і стилів, вони отримують теоретичні знання та методичні поради, які підкріплюються вивченням різноманітної наукової та методичної літератури, ознайомленням з виконавськими і методичними досягненнями видатних піаністів і педагогів, адже, на наш погляд, розвиток виконавської майстерності буде більш успішним, якщо процес навчання буде супроводжуватись вивченням та порівнянням досвіду видатних виконавців та педагогів-піаністів. Аналіз надбань стає проміжним між теоретичними знаннями і власним педагогічним досвідом, сприяє розвитку педагогічних поглядів і умінь. Більш ґрунтовніші знання студенти класу фортепіано отримують вже пізніше, при вивченні курсу „Методика викладання гри на фортепіано” та в умовах магістратури на заняттях з дисципліни „Методика викладання фахових дисциплін”. Набуті

методичні знання та уміння студенти мають змогу реалізувати в період проходження педагогічної та асистентської (за фахом) практики.

Таким чином, зробимо висновок стосовно того, що дотримання у навчальному процесі запропонованих педагогічних умов дозволить підготувати висококваліфікованих фахівців, які володіють необхідним арсеналом фахових знань та умінь, особистісних якостей, мотивацією, що забезпечить успішність в майбутній професії.

2.2. Основні методи фахової підготовки студентів класу фортепіано в мистецьких закладах освіти.

В попередніх підрозділах магістерського дослідження ми визначили зміст та завдання організації фахової підготовки студентів класу фортепіано в закладах мистецької освіти. На основі аналізу психологічної, науково-педагогічної та науково-методичної літератури нами з'ясовано, що зміст організації навчального процесу в мистецьких закладах освіти полягає у вихованні готовності та здатності людини на професійному рівні виконувати завдання у відповідності до сучасних вимог.

Нами з'ясовано, що рівень фахової компетентності має індивідуальний характер і впливає на успішність життєвого шляху та професійної діяльності кожної особистості. Водночас, вирішення проблеми поглиблення фахової підготовки стає важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності на сучасному ринку праці.

Фахова підготовка розглядається як система, в якій внутрішні та особисті якості людини стають джерелом ефективної професійної діяльності. Фахова підготовка представляє систему знань, умінь і практичного виконавського досвіду, а також розвинутого загального та музичного тезаурусу, спрямованих на успішну реалізацію професійної діяльності, здатності до саморозвитку та самовдосконалення особистості.

Розглянемо ж докладніше зміст та особливості організації фахової підготовки студентів класу фортепіано в закладах мистецького спрямування.

На думку науковця Щербаня П. І., виховання педагога, який здатний пристосовуватися до сучасних вимог, буде позитивним, якщо вже з перших років навчання він буде знаходитись в умовах, наближених до його майбутньої професійної діяльності. Тому на індивідуальних, лекційних та семінарських заняттях необхідно постійно звертати увагу на те, які професійні якості необхідні майбутнім педагогам-музикантам. Кожний педагог повинен володіти спостережливістю, розвиненою інтуїцією, увагою.

Він повинен мати арсенал розвинутих загальних та музичних здібностей, в тому числі гарну пам'ять, розвинені вербальні можливості. Педагог повинен вміти легко знаходити спільну мову з учнем, бути вимогливим, але справедливим, стриманим, але небайдужим, креативним та обізнаним. Всі ці положення повинні бути покладені в основу організації фахової підготовки студентів.

Головною умовою формування фахових якостей майбутнього педагога-музиканта в процесі фортепіанної підготовки є установка на зацікавленість та розуміння своєї майбутньої ролі в суспільстві. Наголошуємо на тому, що навчання гри на фортепіано у мистецьких закладах освіти повинно спрямовуватись на розвиток виконавської майстерності з одного боку, а з іншого – ставати моделлю майбутньої професійної діяльності.

Фахова підготовка студентів-піаністів в закладах мистецького спрямування має свої особливості і умовно може поділятися на етапи. Перший етап – основний – це розвиток виконавської майстерності студентів на індивідуальних заняттях.

Проведення індивідуальних занять з дисциплін „Спецінструмент”, „Концертмейстерський клас”, „Фортепіанний дует” має свою специфіку. Саме на цих заняттях повинна панувати творча атмосфера, в якій є діалог двох особистостей – студента та викладача, в якій не місце авторитарним методам навчання. Ми пропонуємо в ході індивідуальних занять широко застосовувати *метод копіювання*. Це пояснювально-ілюстративний метод, який спрямовує на досягнення студентами виконавських помилок. З іншого боку, цей метод має певні обмеження, адже сліпе повторення, копіювання викладача не сприяє розвитку творчого мислення та створення музичного образу. Саме тому використовувати цей метод необхідно на початкових етапах навчання.

Основним методом розвитку фахової компетентності на індивідуальних заняттях має стати *опосередкований, тобто дуже виважений педагогічний вплив*. Викладач повинен стимулювати студента до

самостійного пошуку подолання технічних і різного роду виконавських проблем. Дієвим методом є надання викладачем зразка роботи над музичним твором, виявлення і подолання виконавських помилок, ілюстративний зразок власного виконання музичного твору, тобто *ілюстративний метод*.

Наголошуємо на доцільності застосування в навчальному процесі різноманітних *музично-творчих завдань, рольових ігор*, які б сприяли розвиненню у студентів осмисленості у втіленні художніх задумів, розуміння змісту та значення елементів музичної мови, вміння адекватно інтерпретувати музичні твори. Це і проведення колоквиумів, створення анотацій до музичних творів, написання рефератів, слухання і аналіз різноманітних інтерпретацій виконання музичних творів, тощо.

Розширення виконавського та теоретико-методичного досвіду студентів сприяє більш глибокому осмисленню композиторського задуму та творчого підходу до інтерпретації музичних творів. Вивчення та ескізне ознайомлення із значним масивом музичних творів суттєво розширює коло музичних інтересів студентів, збагачує їх виконавський репертуар, покращує вміння розбирати музичний текст, прискорює процес аналізу та пошуку, виховує вміння працювати з нотним текстом, адекватно і критично оцінювати власну інтерпретацію, збагачує загальний і музичний тезаурус.

Для розвитку у студентів вмінь керувати навчальною діяльністю учнів, студентам необхідно запропонувати наступні творчі завдання: надати характеристику засобам музичної виразності; підібрати доцільну аплікатуру та динаміку в музичних творах, які ними вивчаються; працювати з уртекстом.

Отже, розвиток фахових знань та умінь студентів класу фортепіано в мистецьких закладах освіти відбувається на індивідуальних заняттях шляхом створення особистих установок на важливість майбутньої професійної діяльності.

Водночас, зауважимо, що за браком часу, на індивідуальних заняттях не приділяється належної уваги розвитку інтерактивних, креативних та творчих умінь, вкрай необхідних майбутньому педагогу-музиканту. Тому

другий етап фахової підготовки, який ми умовно назвемо *інформаційним*, відбувається в умовах бакалаврату, на другому курсі під час опанування студентами навчального курсу з „Методики навчання гри на фортепіано”. Спрямований він на удосконалення теоретичних знань та методичних умінь в галузі фортепіанного навчання, вкрай необхідних для успішної реалізації майбутньої педагогічної діяльності. Інформаційний етап характеризується лекційною і семінарською формами навчання і передбачає вирішення наступних завдань:

1. Вивчення дидактичних основ музичного навчання (принципи і методи, різноманітні прийоми і форми організації навчання).
2. Вивчення психологічних основ музичного розвитку учнів.
3. Ознайомлення майбутніх педагогів-музикантів з загальними і специфічними прийомами навчання в фортепіанному класі.
4. Орієнтація студентів на керівництво навчально-виконавською діяльністю учнів та розвитком умінь оцінювання її результатів.

Зміст навчальної дисципліни відповідає визначеним завданням. Під час опанування курсу, студенти повинні ознайомитись з основними принципами навчання в фортепіанному класі, дидактичними основами початкового фортепіанного навчання, основами музично-педагогічної діяльності, керівництвом виконавською діяльністю учнів та оцінюванням її результатів.

Наголошуємо на ефективності введення в курс з методики навчання гри на фортепіано матеріалів з теорії та історії фортепіанного виконавства. Це зумовлює розуміння та розвиток інтегративного поєднання композиторського задуму, виконавської діяльності учня та роботи викладача по класу фортепіано. Так, надзвичайно цікавими є доповнення традиційних форм опанування курсу (лекцій та семінарів) новими творчими формами, а саме:

- проведення дискусій з питань фортепіанного виконавства;
- аналіз сучасних підручників з методики фортепіанного навчання;
- прослуховування аудіо та відеозаписів музичних творів у різних

інтерпретаціях з подальшим порівнянням та обговоренням;

- практичні заняття за фортепіано з використанням рольових ігор;
- вибір теми, збір матеріалу для подальшого написання дипломних та магістерських робіт, наукових статей.

На цьому етапі доцільно використовувати комплекс методів, а саме *дискусії; розгляд проблемних ситуацій; бесіди; застосування рольових ігор; стилізований аналіз музичних творів* тощо.

В умовах магістратури студенти вивчають курс „Методика навчання фахових дисциплін”, на якому закріплюються набуті методичні знання та вміння. Також під час проходження цього курсу, магістранти навчаються визначати особливості та психологічні умови розвитку учнів різних вікових категорій. Цікавим, на наш погляд, є різноманітні творчі завдання, які спонукають знайомитись з педагогічною та методичною діяльністю педагогів музичних шкіл та училищ.

Під час вивчення теми лекційного курсу „Історичні аспекти фортепіанного навчання” магістранти мають змогу ознайомитись з педагогічними принципами провідних педагогів-піаністів, а саме Ф. Блюменфельда, А. Рубінштейна, К. Черні, В. Пухальського, Г. Нейгауза, Г. Артоболевської, А. Ніколаєвої, С. Савшинського та ін.

Аналіз науково-педагогічної та методичної літератури показав, що надзвичайно важливим в навчально-виконавській діяльності учнів науковці вважають розвиток музичних здібностей. До музичних здібностей ми відносимо, в першу чергу музичний слух. Під час опанування курсу з методики навчання гри на фортепіано, студенти ознайомлюються з основними методами розвитку музичного слуху учнів. Так, науковці наголошують на тому, що в фортепіанному виконавстві слухове уявлення має бути первинним, а рух вторинним. Йти від слуху до руху, всі ігрові дії підпорядковувати слуховому аналізу - основне правило фортепіанного виконавства. Причин, які негативно впливають на розвиток музичного слуху є декілька. Одна з них – це формування рухо-моторних навичок під час

розучування твору без належного слухового контролю. Ця причина носить об'єктивний характер, адже вона обумовлена особливостями піаністичного виконавства (необхідними багаторазовим програванням в повільному темпі „важким та гучним” звуком). Сучасні педагоги наголошують, що найбільше цим „хворіють” учні, які не володіють від природи гнучким слухом. Друга надзвичайно поширена причина, яка має негативний вплив на розвиток музичного слуху носить цілком суб'єктивний характер. Це пов'язано з помилками педагогів, які намагаються перестрахуватися від можливої невдачі під час концертного виконання учнем музичного твору, і вимагають доведення всіх дій до автоматизму, забуваючи про якісний слуховий контроль.

До музичних здібностей слід віднести й пам'ять. Науковці виділяють декілька видів пам'яті, серед яких логічна, рухова, зорова, слухова тощо. Педагоги в роботі з учнями повинні пам'ятати, що якщо відсутній один вид, то завжди має бути присутній інший вид пам'яті. Розвитку пам'яті необхідно приділяти увагу вже з перших років навчання. Цьому сприяє ряд методів і прийомів (постійне тренування пам'яті: заучування нотного тексту, віршів тощо; намагання програвати музичний твір с зупинками; „програвати” музичний твір подумки, на кришці столу; намагатись вивчати більше музичних творів тощо).

Ще одна з важливих тем фортепіанного навчання, яка внесена до курсу методики є питання змісту та значення розвивального навчання. По цій темі студентам пропонується підготувати реферати та завдання на зразок: проаналізувати різні редакції музичних творів; підібрати доцільну аплікатуру; підібрати зразок навчальної програми учнів різних вікових категорій; підібрати епіграф до музичного твору; здійснити теоретичний та методичний аналіз музичного твору.

Педагоги-науковці наголошують на ефективності застосування методу „цілісного або комплексного” аналізу музичних творів (автор цього методу В. Цуккерман), зміст якого у вивченні музичного твору в єдності змісту та

форми, накопиченні значного масиву різноманітних відомостей про композитора, епоху, історію та історичні передумови створення музичного твору, та ін. Це надзвичайно важливо, адже усвідомлення „понятійної конкретики” музичного твору сприяє ефективному засвоєнню та розвитку виконавських навичок. Разом з тим, цілісний аналіз музичного твору допомагає визначити виконавські завдання та окреслити шляхи для їх вирішення. Студентам пропонується вирішити ряд завдань, серед яких: проаналізувати зміст нотного тексту.

На практичних заняттях з методики викладання гри на фортепіано студенти навчаються визначати види і форми уроку, методи роботи над музичним твором, здійснювати теоретико-виконавський аналіз музичних творів.

В процесі засвоєння курсу з „Методики навчання гри на фортепіано” студенти набувають дослідних умінь (анування, реферування статей та підручників; робота з першоджерелами), навчаються узагальнювати і класифікувати матеріали; знаходити вірні методичні шляхи у навчанні учнів та ін. Позитивний досвід, який отримують студенти в процесі цієї роботи, стає необхідним фундаментом для подальшої наукової роботи, а саме написання наукових статей, магістерських та дипломних досліджень.

Важливе значення в процесі опанування курсу надається розвитку у студентів самостійності і наполегливості. Студенти навчаються самостійно „читати” і аналізувати музичний текст, створювати власну інтерпретацію, знаходити шляхи подолання технічних труднощів, втілювати художній образ, критично оцінювати не тільки свою виконавську діяльність, а й виступи своїх колег.

Надзвичайно ефективним в даній роботі є використання *методу „демонстрації”* музичного твору. Студенти прослуховують музичний твір в різних виконавських інтерпретаціях, при цьому аналізують виконання, обговорюють різні виконавські прийоми і вибирають для себе найбільш переконливі.

Останній розділ курсу присвячений важливим питанням керівництва навчальною діяльністю учнів. На практичних заняттях студенти пишуть плани уроків, навчаються розкривати особливості роботи над музичними творами різних жанрів і форм, відпрацьовують критерії оцінювання.

Третій етап фахової підготовки студентів класу фортепіано в закладах мистецької освіти, умовно назвемо його „практично-самостійним”, відбувається на V-му курсі в умовах магістратури під час проходження асистентської (за фахом) практики. Цей етап передбачає формування методичних знань та умінь, готовності до здійснення керівництвом навчальної діяльності учнів, тобто до майбутньої педагогічної професії. Саме на цьому етапі в період магістерської практики втілюється головна ідея любого навчального процесу - єдність теорії і практики, адже набуті студентами на індивідуальних заняттях з спецінструменту, концертмейстерського класу, фортепіанного дуету, лекційних і практичних заняттях з „Методики викладання гри на фортепіано” знання та практичні уміння дістають практичного втілення.

Саме на цьому етапі відбувається закріплення і вдосконалення всіх напрацьованих компонентів фахової компетентності майбутнього педагога-музиканта. Асистентська практика стає моделлю майбутньої педагогічної діяльності. Перед магістрами викладачі ставлять завдання, які спонукають до творчого застосування набутих знань та умінь, проявів креативності та винахідливості. Магістри працюють зі студентами молодших курсів над виконанням музичних творів, аналізом засобів музичної виразності та особливостями музичної мови. Магістри навчаються планувати навчальну діяльність своїх учнів з огляду на їх індивідуальні особливості, застосовувати на заняттях історико-теоретичні відомості, відпрацьовувати оцінні уміння.

Доцільним, на наш погляд, використання на цьому етапі методів „особистої презентації музичних творів”, „слухового контролю”. Використання у навчальній діяльності учнів означених методів стимулювало збільшення музичного тезаурусу, створення на заняттях творчої атмосфери,

поваги до своїх молодших колег. В період асистентської практики магістри мають змогу бути присутніми на заняттях викладачів та вчитись у них. Проведені магістрами відкриті заняття обговорюються на розширеному засіданні методичної ради кафедри, де магістри беруть участь в оцінюванні один одного. Така робота сприяє формуванню стійкої зацікавленості майбутньою професійною діяльністю, усвідомленню важливості набуття вербальних умінь (виразної і емоційної мови спілкування з учнями), вмінню створювати творчу позитивну атмосферу на уроці, знаходити шляхи подолання технічних та художніх труднощів при виконанні музичних творів, тобто випробувати себе в якості викладача.

Надзвичайно цікавим, на наш погляд, є використання на даному етапі методу „*групової дискусії*”, який спрямований на створення проблемних ситуацій, які, в свою чергу, спонукають до висловлювання та відстоювання своєї думки, до пошуку шляхів її розв’язання. На цих дискусіях розглядаються різні методичні та педагогічні проблеми, а саме: особливості підбору аплікатури в поліфонічних творах; роль педалі в музичних творах різних епох та жанрів; доцільність технічних вправ в навчальній діяльності учнів старших класів; стильові особливості виконання мелізматики та ін. Подібні спори та дискусії спонукають до самостійності мислення та реалізації набутих когнітивних знань та виконавських умінь.

Гарно себе зарекомендував і „*метод аналізу педагогічних ситуацій*”. В основу цього методу покладена практична реалізація набутих якостей (спостережливість, увага, вміння дати адекватну оцінку та ін.). Цей метод спонукає до вивчення досвіду інших, набуття теоретичних знань та практичних умінь для вирішення конкретних проблемних педагогічних ситуацій.

Таким чином, в ході третього, практично-самостійного етапу фахової підготовки магістри відпрацьовують уміння самостійно орієнтуватись у незнайомому музичному тексті, переконливо інтерпретувати його, знаходити специфічні прийоми і засоби для втілення художнього образу, керувати

навчально-виконавською діяльністю учнів, критично оцінювати власне виконання та виконання своїх учнів, креативно і творчо мислити та вести діалог зі своїми учнями.

Окремо хочемо зупинитися на вивченні студентами – піаністами такої важливої теми, як професійне захворювання рук та подолання його наслідків, адже не тільки молоді музиканти, а й зрілі виконавці безпосередньо стикаються з цією болючою проблемою.

„Професійне захворювання - захворювання, що виникає внаслідок професійної діяльності працівника та зумовлюється виключно або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт та інших факторів, пов'язаних з роботою”. Помітне місце серед всіх професійних захворювань піаністів посідають захворювання опорно-рухового апарату (остеохондроз, сколиоз, зажаті плечі, сколіоз). Вони виникають внаслідок довготривалих занять за інструментом і низької фізичної активності.

Від постійного м'язового напруження плеча та передпліччя можуть виникати такі захворювання рук як міозити, бурсити, тендовагініти, періартрити, що викликають не лише больові відчуття, а й обмежують працездатність піаніста. Якщо вчасно не лікувати ці захворювання, це може привести і до професійної дискваліфікації.

Для профілактики професійних захворювань надзвичайно дієвими є заняття фізкультурою та спеціальними лікувально-профілактичними вправами. В процесі технічного опанування музичних творів, необхідно вкрай уважно слідкувати за станом плечей, спини, скутістю кистей рук. Надзвичайно важливим є чергування інтенсивних занять за інструментом з розслаблюючими вправами, з хвилинами спокою. Необхідно в кожному ігровому технічному елементі знайти своє зручне положення руки, і тим самим, мінімізувати шкідливий вплив багаточасових виснажливих „вправлянь”.

Майбутні педагоги – піаністи повинні досконало володіти знаннями та методами профілактики професійних захворювань та вміло використовувати

їх в професійній діяльності.

Висновки до другого розділу

У другому розділі магістерського дослідження нами з'ясовано що на розвиток особистості впливають як зовнішні, так і внутрішні умови діяльності. Шляхи розвитку цих факторів залежать від життєвого досвіду особистості, внутрішньої мотивації та розвинених особистісних якостей. Таким чином, особливості розвитку фахової майстерності педагога-музиканта залежить не тільки від зовнішніх умов, а й внутрішніх – особистісних мотивацій та якостей майбутніх фахівців. Отже, вкрай важливим є розвиток мотиваційної сфери у студентів та внутрішніх установок на отримання знань та формування умінь.

Спираючись на результати наукових пошуків, ми визначаємо три основні види робіт, які є фундаментом для організації фахової підготовки студентів . До них відносимо індивідуальну, лекційну і семінарську, та самостійну роботу.

Індивідуальна робота є основним видом музично-виконавської діяльності студентів і містить різні форми, а саме: навчально- виконавську, концертну діяльність і написання науково-методичних статей, дипломних та магістерських робіт.

Цей вид роботи вимагає розвитку волі, уваги, самовідданості, глибокої мотивації і сприяє формуванню виконавської майстерності, естетичного смаку, вмінь аналізувати та інтерпретувати музичні твори.

Лекційна та семінарська робота спрямовується на глибшу підготовку студентів з питань методики та музично-педагогічної діяльності, історії розвитку фортепіанного виконавства. Ця робота сприяє поглибленню фахових знань, формуванню мотивацій до майбутньої професії.

Самостійна робота студентів класу фортепіано є надзвичайно важливим елементом фахової підготовки. В процесі реалізації цього виду роботи, студенти навчаються самостійно вирішувати педагогічні та виконавські завдання, мобілізують волю і мотивації, навчаються застосовувати набуті знання і вміння в практичній діяльності.

Беручи до уваги визначені нами принципи, можемо обґрунтувати педагогічні умови фахової підготовки студентів класу фортепіано в закладах мистецької освіти, які складуть основу фахової підготовки. Це :

- систематичний розвиток мотиваційної сфери студентів до оволодіння знаннями:
- стимулювання виконавської діяльності студентів, що забезпечує ефективність реалізації у майбутній професії;
- розвиток діагностичних якостей студентів;
- організація навчального процесу на основі новітньої науково-педагогічної та методичної літератури.

Дотримання в навчальному процесі визначених педагогічних умов сприятиме більш повному фаховому розвитку студентів.

Виходячи із мети та завдань магістерського дослідження, нами запропоновано методичну технологію фахового навчання студентів класу фортепіано в мистецьких закладах освіти. В її основі – дотримання педагогічних принципів та визначених педагогічних умов; реалізація в навчальному процесі різноманітного комплексу загальних та специфічних методів та творчих завдань.

Висновки

Узагальнюючи матеріали магістерського дослідження, можна зробити наступні висновки.

Глобальні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, спрямовують навчальні заклади на підготовку фахівців, які б могли вдало конкурувати на ринку праці, які б вміли застосовувати набуті знання та вміння в професійній діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури надав можливість визначити сутність основної дефініції дослідження «фахова підготовка». Ми інтерпретуємо це поняття як **„готовність та здатність людини професійно виконувати завдання у відповідності до сучасних вимог”**.

У дослідженні з'ясовано, що рівень фахової компетентності має індивідуальний характер і впливає на успішність життєвого шляху та професійної діяльності кожної особистості. Водночас, вирішення проблеми поглиблення фахової підготовки стає важливою умовою забезпечення конкурентоспроможності на сучасному ринку праці.

Фахова підготовка розглядається як система, в якій **внутрішні та особисті якості людини стають джерелом ефективної професійної діяльності. Фахова підготовка представляє систему знань, умінь і практичного виконавського досвіду, а також розвинутого загального та музичного тезаурусу, спрямованих на успішну реалізацію професійної діяльності, здатності до саморозвитку та самовдосконалення особистості.**

У першому розділі магістерського дослідження наголошується на тому, що фахова підготовка студентів класу фортепіано в мистецьких закладах освіти повинна починатися з перших років навчання. Вона об'єднує різноманітні форми і методи, і є фундаментом для успішної подальшої професійної діяльності.

У другому розділі магістерського дослідження нами з'ясовано що на розвиток особистості впливають як зовнішні, так і внутрішні умови діяльності. Шляхи розвитку цих факторів залежать від життєвого досвіду особистості, внутрішньої мотивації та розвинених особистісних якостей. Таким чином, особливості розвитку фахової майстерності педагога-музиканта залежить не тільки від зовнішніх умов, а й внутрішніх – особистісних мотивацій та якостей майбутніх фахівців. Отже, вкрай важливим є розвиток мотиваційної сфери у студентів та внутрішніх установок на отримання знань та формування умінь.

Спираючись на результати наукових пошуків, ми визначаємо три основні види робіт, які є фундаментом для організації фахової підготовки студентів . До них відносимо індивідуальну, лекційну і семінарську, та самостійну роботу.

Індивідуальна робота є основним видом музично-виконавської діяльності студентів і містить різні форми, а саме: навчально- виконавську, концертну діяльність і написання науково-методичних статей, дипломних та магістерських робіт.

Цей вид роботи вимагає розвитку волі, уваги, самовідданості, глибокої мотивації і сприяє формуванню виконавської майстерності, естетичного смаку, вмінь аналізувати та інтерпретувати музичні твори.

Лекційна та семінарська робота спрямовується на глибшу підготовку студентів з питань методики та музично-педагогічної діяльності, історії розвитку фортепіанного виконавства. Ця робота сприяє поглибленню фахових знань, формуванню мотивацій до майбутньої професії.

Самостійна робота студентів класу фортепіано є надзвичайно важливим елементом фахової підготовки. В процесі реалізації цього виду роботи, студенти навчаються самостійно вирішувати педагогічні та виконавські завдання, мобілізують волю і мотивації, навчаються застосовувати набуті знання і вміння в практичній діяльності.

Беручи до уваги визначені нами принципи, можемо обґрунтувати педагогічні умови фахової підготовки студентів класу фортепіано в закладах мистецької освіти, які складуть основу фахової підготовки. Це :

- систематичний розвиток мотиваційної сфери студентів до оволодіння знаннями:
- стимулювання виконавської діяльності студентів, що забезпечує ефективність реалізації у майбутній професії;
- розвиток діагностичних якостей студентів;
- організація навчального процесу на основі новітньої науково-педагогічної та методичної літератури.

Дотримання в навчальному процесі визначених педагогічних умов сприятиме більш повному фаховому розвитку студентів.

Виходячи із мети та завдань магістерського дослідження, нами запропоновано методичну технологію фахового навчання студентів класу фортепіано в мистецьких закладах освіти. В її основі – дотримання педагогічних принципів та визначених педагогічних умов; реалізація в навчальному процесі різноманітного комплексу загальних та специфічних методів та творчих завдань.

Виконана наукова магістерська робота не розкриває всі аспекти даної проблеми. До подальших наукових пошуків слід віднести питання організації фахової підготовки піаністів в інших сферах його діяльності.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Інститут мистецтв
Кафедра естрадної музики

ЛЮБЧЕНКО МАРГАРИТА

УДК

**ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
КЛАСУ ФОРТЕПІАНО В МИСТЕЦЬКИХ ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ**

Додатки

Науковий керівник – кандидат
педагогічних наук, доцент
Цюлюпа Н.Л.

Додаток А

Експертні оцінки педагогів з фортепіано

1. Чи вважаєте Ви, що майбутнім педагогам – музикантам необхідні глибокі знання з методики навчання гри на музичних інструментах?
 - а) так
 - б) ні
 - в) дуже важливі
 - г) не обов'язкові

2. Як Ви вважаєте, чи володіють випускники мистецьких закладів методикою гри на музичних інструментах?
 - а) так
 - б) ні
 - в) ваш варіант

3. Чи відбувається у Вашому класі підготовка студентів до музично-педагогічної діяльності у методичному аспекті?
 - а) так
 - б) ні
 - в) для цього не вистачає часу
 - г) ваш варіант

4. Чи пов'язаний, на ваш погляд, курс “Методики навчання гри на фортепіано” з педагогічною практикою студентів?
 - а) так
 - б) ні
 - в) цьому питанню не приділяється належна увага

5. Яким чином, на вашу думку, можна покращити методичну підготовку студентів?
 - а) необхідно збільшити теоретичний курс лекцій
 - б) необхідно поглибити педагогічну практику
 - в) інший варіант

6. Які форми контролю є найбільш ефективними для визначення рівня інструментально-виконавської і методичної підготовки студентів?
 - а) заліки і екзамени
 - б) академічні концерти

в) педагогічна практика

АНОТАЦІЯ ДО ТВОРУ С.В. РАХМАНІНОВА «ПРЕЛЮДІЯ СОЛЬ МІНОР»

З дня смерті С.В. Рахманінова минуло багато років, але інтерес до його творчості не згасає й донині. Навпаки, його твори користуються особливою популярністю. Яскрава емоційність, виразність, щирість почуттів, мелодійне багатство творів композитора сприяють тому, що вони входять до репертуару багатьох музикантів і стають близькими мільйонам людей.

У квітні 1901 року С.В. Рахманінов закінчив Другий концерт для фортепіано з оркестром. У цьому шедеврві він розкрив важливу для того часу тему «від мороку до світла». Цей концерт став початком нового, центрального періоду творчості композитора, відміченого художньою зрілістю.

Серед різних творів, написаних у цей період, важливе місце посідають десять прелюдій для фортепіано. Вони не утворюють один цикл і у концертній практиці виконуються окремо або по групах. Але сам композитор розмістив їх у певному порядку і також за принципом «від мороку до світла, тобто п'ять драматичних, мінорних прелюдій чергуються з п'ятьма світлими, ліричними, мажорними прелюдіями. При цьому гострий контраст образів, підкреслений у перших парах прелюдій зменшується у останніх за рахунок помякшення драматичної напруги у мінорних прелюдіях.

Серед мінорних прелюдій особливою популярністю користується прелюдія соль мінор. Ця п'єса написана у темпі маршу, тобто спирається на один з найдемократичніших музичних жанрів. Як відомо, особливою популярністю користуються марші з яскравою мелодією-піснею. В маршових розділах цієї прелюдії така мелодія відсутня; композитор використав лише типовий маршовий «фундамент» - опорні басові унісони та їх оздоблювальні акорди (на слабих долях такту).

Але силою свого художнього таланту Рахманінов немов би звільнив великі образні можливості, потенційно приховані в цій стандартній акомпанементній формулі і чудово наповни в її зсередини. Прямі, «мобілізуєчі» властивості маршової формули композитор посилив до грізного сталюого тиску, а співставлення її простих елементів довів до рівня характерного контрастного поєднання двох образів – суворо-героїчного і піднесено – ліричного.

Спочатку розкривається суворо-героїчний образ. Сам композитор починав виконувати цю прелюдію загрозливо тихо. Потім *crescendo* зростало з такою величезною силою, що здавалось – лавина загрозливих звуків обвалювалась на слухача з усією можливою могутністю і гнівом.

“Лавина звуків” зростає у прелюдії не тільки завдяки динаміці. В погрозливій ході басу вимальовуються короткі, але багатозначні, мелодичні ходи, немов би сміливі ривки вперед, які поступово. Але не уклінно набирають силу. Вони ґрунтуються на типових російських трихордних по

співках. В середній частині маршового розділу повторюючи акорди стають глибшими. А звучання дзвінким і фанфарним. В результаті приходить яскрава захоплююча кульмінація як апофеоз радості. Потім хода поступово приймає основний суворий характер і віддаляється, перетворюючись у ритмічну пульсацію.

Зі збуджених, захоплюючих інтонацій, що проривались у кульмінації, в центральному розділі Прелюдії народжується світла, лірична мелодія, сповнена радісного захоплення, пристрасного натхнення. Вона збагачується підголосками і окремими інтонаціями з попередньої частини. Та ось підкрадається насторожена ритмічна пульсація, яка перетворюється у грізну маршову ходу. Тиск першої теми стає ще сильнішим, ще напруженішим. І після цього. Як легкий вітерець, звучать останні відгуки маршової ходи і в пам'яті надовго заливається її ритмічний образ, який передає сміливий натиск великих, грізних сил, пристрасне захоплення, радісна віра у перемогу світла і щастя.

За особливою багатозначністю змісту, за оригінальною, образно-тематичною драматургією Прелюдію соль мінор порівнюють з Прелюдією до дієз мінор. Але ця Прелюдія своєрідним афоризмом вже зрілої творчості композитора в ній відобразився новий тонус життєвого відчуття, ще більш напруженого, але й більш світлого, оптимістичного. Його характеризуючи Б.Асаф'єв писав: «Рахманинов совсем особенно понимал предгрозовые настроения и бурлящие ритмы русской современности, и не разрушения и хаос слышались ему, а предчувствие великих созидательных сил, возникающих из недр народных».

Додаток В

Анкета «Оцінювання професійних умінь студентів»

Шановні методисти, студенти! Просимо Вас надати оцінку професійних умінь студентів-практикантів. Ваша участь в опитуванні допоможе продумати шляхи вдосконалення їх професійної майстерності.

Інструкція: Оцінити кожне вміння за системною від -1, 0, +1.

Прізвище, ім'я студента, курс.....

операційні вміння студентів	Методист	Студент	Однокурсник
Уміння: пояснювати, спонукати, заохочувати; розвивати музичні здібності забезпечувати контроль за роботою учнів			
Обирати необхідну музичну термінологію, підбирати доцільний репертуар, коригувати навчальну діяльність учнів			
Адекватно оцінювати виконавську діяльність учнів, виявляти ставлення їх до музичних творів			
Орієнтуватись в сучасному музичному просторі			
Створювати творче самопочуття вихованців			
Застосовувати набуті знання в нових умовах			

**Типові помилки, які слід враховувати в процесі
фахової підготовки студентів**

1. Робота педагога в класі приводить до заштампованості свідомості учня, формалізованості його знань і навичок;

2. В учня відсутні необхідні знання щодо правильного виконання дій для формування навичок; існують зовнішні або внутрішні умови, які не забезпечують якісне виконання дій через накопичення втоми і виникнення перевтоми. Реакція вчителя в цих випадках, як правило, повинна відрізнятися певним лібералізмом і терпимістю. Вчитель повинен розуміти, що зі зростанням професійних якостей молодих музикантів кількість подібних помилок зменшується і адекватна реакція вчителя допомагає зберегти позитивну, доброзичливу атмосферу в класі на всьому довгому шляху навчально-творчої співпраці.

3. Учні не розуміють художній смисл твору, використовують невірні засоби музичної виразності, технічні прийоми і способи виконання, проявляють обмежену ерудицію. Такі помилки значно погіршують процес навчання, гальмують розвиток учня, особливо у тих випадках, коли проявляються тенденції до їх повторення і закріплення. Тому вчитель повинен достатньо принципово протидіяти подібним помилкам, докладно аналізувати і роз'яснити учню свої професійні позиції.

4. Відносні помилки учнів виражаються незначним негативним результатом. Вони легко піддаються нейтралізації і часто залишаються непоміченими учнями. До них можна віднести такі характеристики дій, як не зовсім переконливе трактування музичного твору, або недостатня технічна досконалість виконання. Відносність таких помилок проявляється в тому, що на інших стадіях розвитку учнів вони можуть характеризуватися як безсвідомі, отже важливо не пропустити той момент, коли квазі-помилка непомітно закріплюється і перетворюється в стійку і грубу. У цьому випадку

вчителіві необхідна принципова вимогливість, певна нетерпимість до найменших помилок, своєчасне поглиблення критеріїв музично-виконавської діяльності учня.

5. До специфічних помилок можна віднести такі помилкові дії учнів, які певною мірою “провокуються” вчителем і виконуються під його керівництвом з метою показати учню їх негативні наслідки. У деяких випадках такі помилки можуть мати своє зверхнє завдання (забарвлення). Наприклад, учням з яскравими індивідуальними здібностями під час гри в ансамблі часто доводиться обмежувати свій технічний або емоційний потенціал (що в інших випадках є помилкою). Це стає необхідним для того, щоб не зробити іншу помилкову дію – недосконале ансамблеве виконання. Таким чином, негативна дія здійснюється заради досягнення позитивного результату в ансамблевому виконавстві .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Методи навчання і методи учіння / А. М. Алексюк. – К.: Знання, 1980. – 48 с.
2. Бех І.Д. Виховання особистості: У 2 кн.Кн. 1.Особистісно орієнтований підхід: Теоретико- технологічні засади/ І.Д.Бех. – К.: Либідь, 2003. – 278 с.
3. Воробкевич Т. П. Методика викладання гри на фортепіано : підручник / Т. П. Воробкевич. – Львів, 2001. – 224 с.
4. Герасимович Д. М. Методика навчання гри на фортепіано / Д. М. Герасимович. – К., 1962. – 59 с.
5. Гузій Н. В. Основи педагогічного професіоналізму : навч. посіб. / Н.В.Гузій. – К. : НПУ ім. М. Драгоманова, 2004. – 155 с.
6. Зязюн І. А. Наука і мистецтво педагогічної дії / І. А. Зязюн // Професійна освіта: педагогіка і психологія. – К.: ВІПОЛ, 2001. – С. 357–381.
7. Кашкадамова Н. Б. Мистецтво виконання музики на клавішно-струнних інструментах (клавикорд, клавесин, фортепіано) в ХІУ-ХУІІІ століттях / Н.Б.Кашкадамова. Мистецтво виконання музики на клавішно-струнних інструментах (клавикорд, клавесин, фортепіано) в ХІУ-ХУІІІ століттях – Тернопіль : СМП «Астон», 1998. – 299 с.
8. Михаськова М. А. Формування фахової компетентності майбутнього вчителя музики: автор. дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / М.А. Михаськова. – К., 2007. – 16 с.
9. Нижанківський Н. Фортепіанові твори для молоді / Н. Нижанківський. -- Львів: СУПром, 1935. с. 12.
10. Ніколаї Г. Українська фортепіанна музика як феномен культури ХХ століття. URL: <http://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-74814748-3cd1-4e9a-83f1-bf3363249e96> (дата звернення : 17.02.2023)
11. Овчарук О. Сучасні тенденції розвитку змісту освіти в зарубіжних країнах // Шлях освіти. – К. : “К.І.С.”, 2003. – № 2. – С. 12–16.

12. Олійник О. Українська фортепіанна музика для дітей. Київ : Наукова думка, 1979. 104 с.
13. Ольховський Ю. А. Нарис історії української музики. Київ : Музична Україна, 2003. 512 с.
14. Орлов В. Ф. До проблеми теорії та методології художньо-педагогічної освіти / В.Ф. Орлов // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: монографія. – К.: Віпол, 2000. – С. 121-127.
15. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г.М.Падалка.– К.: Освіта України, 2008. – 272
16. Педагогічна майстерність : тести. Ч. 1 : комплект завдань для контролю знань. – К.: ІЗМН, 1998. – 128 с.
17. Пехота О. М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота. – К : А.С.К., 2001. – 256 с.
18. Принцип жанрової типології фортепіанної мініатюри в українській музичній культурі кінця ХІХ – ХХ ст. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Харків, 2011. №5. С. 176-179
19. Ростовська Ю. О. Формування педагогічних переконань майбутніх учителів музики і хореографії у процесі методичної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / Ю.О.Ростовська. – К., 2005. – 20 с.
20. Рудницька О. П. Педагогіка загальна і мистецька : навч. посібник / О.П.Рудницька. Педагогіка загальна і мистецька : навч. посібник – К., 2004. – 270 с.
21. Рябуха Н. О. Мініатюра як феномен музичної культури (на матеріалі фортепіанних творів українських композиторів кінця ХІХ – ХХ ст.) : автореф. дис... канд. мистецтвознавства: 17.00.01. Харків, 2004. 31 с.
22. Рябуха Н. О. Українська фортепіанна мініатюра як об'єкт виконавської інтерпретації: навчальний посібник. Харків : Видавництво Бровін О. В., 2010. 258 с.

23. Савченко О. Уміння вчитись як ключова компетентність / О. Савченко // Компетентнісна освіта – від теорії до практики. – К.: Пляда, – 2005. – С. 34–46.
24. Саїк Г.Ф. Формування виконавської майстерності у студентів на основі активізації емоційно-естетичного переживання музики: автор. дис. канд. пед наук 13.00.02. – Г.Ф. Саїк. – К. : КНУКіМ, 2000. – 16 с.
25. Свірідовська Л. М. Фортепіанна мініатюра в українській музичній культурі (кінець ХІХ – перша третина ХХ ст.) : дис. ...канд. мистецтвознавства : 17.00.01. Київ, 2007. 164 с.
26. Скорик М. Твори для фортепіано : навчально-методичний посібник / М. Скорик. -- Львів: Сполом, 2008. -- 220 с.
27. Соломонова О. Б. Вторинність оперної традиції як чинник іронічної дескрипції культури / О. Б. Соломонова // Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. - 2013. - № 2. - С. 60 – 69. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chasopys_2013_2_9
28. Соломонова О. Б. Психокреативні аспекти викладання музичнотеоретичних дисциплін (молодші діти). Методичні рекомендації. Київ : КДАМ, 2013. 13 с.
29. Стратан Т. Б. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів музики засобами мистецтва: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Т. Б. Стратан. – К., 1996. – 178 с.
30. Таран І. М. Феномен мініатюри в контексті сучасної фортепіанної музики. Українська музична культур на сучасному етапі: трансформація традиційних і академічних форм. Івано-Франківськ : Фоліант, 2013. С. 124-128
31. Трубачева С. Умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі / С. Трубачева // Компетентнісна освіта – від теорії до практики. – К.: Пляда, 2005. – 148 с.
32. Цюлюпа Н.Л. Методичні засади формування фахової компетентності викладачів мистецьких дисциплін / Н.Л. Цюлюпа // Зб.

матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України». – Рівне: Волинські обереги, 2008. – Вип. 3. – С. 120-123.

33. Цюлюпа Н.Л. Педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх педагогів в процесі інструментальної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 / Н.Л.Цюлюпа. – К., 2009. – 20 с.

34. Чернявська М. Н. Аксиологічний аспект теорії інтерпретації та проблеми музичної педагогіки : дис. ... канд. мистецтвозн.: 17.00.03 / Н. М. Чернявська. – К., 1996. – 138 с.

35. Шеремет Л. П. Формування особистості засобами музики / Л.П.Шеремет. – Суми: Мрія, 1992. – 235 с.

36. Шульгіна В. Д. Українська музична педагогіка: підручник / В.Д. Шульгіна. – К.: ДАККіМ, 2005. – 271 с.

37. Щолокова О. П. Професійна компетентність як стратегічний напрямок модернізації мистецької освіти в Україні / О. П. Щолокова // Вісн. Глухівського держ. пед. ун-ту. – Вип. 8. – 2006, С. 20–23.